

Waarom sense of belonging als pedagogische opdracht?

Ieder mens heeft de behoefte om een diepe verbondenheid te ervaren, om zich thuis te voelen in de wereld en zich onderdeel te voelen van de gemeenschappen waarin het dagelijks leven zich afspeelt. Deze verbondenheid of *sense of belonging* is een basale menselijke behoefte. Als jij je thuis en verbonden voelt, is de wereld een plek waar jij vanuit veiligheid en vertrouwen kunt zijn en worden. Je ervaart dat je gezien wordt in je eigenheid en dat die eigenheid erkend en gewaardeerd wordt, voor jou als individu maar ook als een waardevol iets voor het grotere geheel. De wereld, groot of klein, is dan een plek waar jij je kunt en mag uitdrukken- je stem kunt laten horen op jouw manier, of dat nu letterlijk is met taal, of door de dingen die je maakt, door hoe je met anderen omgaat, door hoe je bent. Een plek ook, waar dat wat je uitdrukt, gehoord en serieus genomen wordt door de mensen en instituties waar je in geworteld en mee verbonden bent.

Sense of belonging hangt positief samen met verschillende mentale, fysieke, sociale, economische en gedragsmatige ontwikkelingsuitkomsten; hoe meer je je verbonden weet, hoe gunstiger de ontwikkelingen (Allen et al., 2021). Onderzoek laat ook zien dat het ervaren van verbondenheid je gedurende je hele leven beschermt in tijden van tegenslag, zorgt dat je langer gezond en gelukkiger blijft, ongeacht waar je wieg stond, de hoogte van je opleiding of je materiele successen in het leven (Waldinger & Schulz, 2023). De review naar de rol van *sense of belonging* in ons leven door Allen en collega's (2021), maakt verder zichtbaar dat het ervaren van die verbondenheid niet een objectief, vaststaand of voorspelbaar gegeven is, maar een diepe persoonlijke ervaring die een dynamisch karakter heeft en zich ontwikkelt uit vier samenhangende aspecten die voortkomen uit en ondersteund worden door de systemen waarvan de persoon onderdeel uitmaakt. Die aspecten betreffen:

1. *Competenties voor verbondenheid* die je in staat stellen je te verbinden met anderen en verbondenheid te ervaren met mensen, plaatsen of gebruiken, en je bv. in staat stellen om je te identificeren met je culturele achtergrond of je gedrag af te stemmen op de normen, waarden en gebruiken van de gemeenschappen waar je onderdeel van uit maakt.
2. *Kansen om verbondenheid te ervaren*, zoals fysieke en virtuele plekken waar je dingen kunt ervaren en mensen kunt treffen waarmee je dingen deelt en gemeen hebt, waar je van elkaar leert en elkaar steunt, waardeert en aanmoedigt.
3. *De motivatie om sociaal verbonden te zijn met anderen* die ertoe bijdraagt dat je ook bereid bent om te werken om die verbondenheid in stand te houden of te versterken, ook als dat niet vanzelfsprekend of makkelijk is.
4. *De subjectieve beleving van verbondenheid* die samenhangt met je positieve en negatieve ervaringen en de betekenis die je daaraan verleent.

Dit laat zien dat je verbonden en thuis voelen kunnen voelen in en met de wereld dus zowel een heel persoonlijk en individueel proces is, als ook een universeel en collectief proces. Iedereen moet het zelf doormaken, maar we kunnen het alleen met elkaar

doen. Daar dragen we collectief verantwoordelijkheid voor. Dat geldt in het bijzonder voor de *sense of belonging* van de jonge mensen in onze samenleving.

Zeker in tijden van grote maatschappelijke of persoonlijke onzekerheid of veranderingen kan dit proces onder druk komen te staan of zelfs tot vervreemding en afsluiting van de wereld leiden. Die druk kan ook voortkomen uit manieren van doen en denken in de samenleving, door dominante culturele en sociale normen, waarden en tradities waarbij sprake is van impliciete of expliciete onderwaardering, afkeuring, afwijzing of uitsluiting van bepaalde groepen of individuen. Daar komt bij dat bij een aanzienlijk deel van deze jongeren sprake is van een samenloop van omstandigheden en ervaringen, zoals opgroeien in armoede of het ervaren van racisme en discriminatie, waardoor sprake is van complexe problematiek in het leven van de jongeren en aanzienlijke kansenongelijkheid (Agirdag, 2020). Dit alles dragen vele van deze jongeren met zich mee, elke dag weer. Vanuit die ervaringen en belevingen de kansen vinden en competenties ontwikkelen die nodig zijn om je verbonden en thuis te voelen is geen eenvoudige opgave.

Vele volwassenen ervaren een moreel appel om iets te doen om deze omstandigheden te veranderen, te kantelen zodat alle jongeren voelen en merken dat ze erbij horen en van waarde zijn (Amghar, 2024). Dat vraagt om grote systemische veranderingen, om veranderingen in ons mens- en wereldbeeld, om denken vanuit radicale gelijkheid zodat de wereld een plek is waar iedereen zich verbonden en thuis kan voelen (Oluo, 2020). Noodzakelijke veranderingen waar we een lange adem voor nodig hebben maar waar we niettemin ieder vanuit onze unieke omstandigheden en mogelijkheden aan bij moeten dragen. Voor iedere volwassene die vanuit zijn of haar maatschappelijke en/of professionele rol jongeren ontmoet liggen er mogelijkheden om daaraan bij te dragen door deze ontmoetingen en onze verantwoordelijkheden daarin vanuit een pedagogische oriëntatie te benaderen.

De aard van onze verantwoordelijkheid in het bijdragen aan de *sense of belonging* van jongeren, is pedagogisch omdat het hierbij niet gaat om iets dat je voor de ander kunt doen of kunt overdragen, maar om iets dat je helpt mogelijk worden door een plek te bieden waar je zoals Biesta (2022) het zegt: “de leerling wakker maakt aan het verlangen om op een volwassenwijze in de wereld te zijn”. De Vlaamse pedagogen Simons en Masschelein (2017) stellen dat juist daarom een nooit eindigende uitnodiging centraal staat- zou moeten staan- in het onderwijs aan jonge mensen: “Probeer het”, en dan “Probeer het nog eens” en “Probeer het nog een keer”.

Deze uitnodiging kun je zien als een vorm van wat de Duitse pedagoge Beate Letschert-Grabbe (2008) *bemoediging* noemt. Bemoediging is een pedagogische houding die kenmerkend is bij ervaringen die niet alleen passend zijn bij wat de jongere nodig heeft op een bepaald moment, maar de jongere ook als het ware een stapje verder helpen door iets nieuws of anders aan te reiken dan wat er al was of gedaan wordt en die erop gericht zijn het zelfbewustzijn en zelfrespect van de jongere te versterken (Letscher-Grabbe, 2008). Letscher-Grabbe ziet bemoediging als essentiële voorwaarde voor jongeren om anderen en het andere te leren waarderen, om zelf op een constructieve

wijze, vanuit vrijheid en met verantwoordelijkheid mee te kunnen doen in gezamenlijke processen zoals lessen, en om op je eigen oordeel te leren koersen.

Als die uitnodiging vanuit bemoediging centraal staat schep je als het ware een pedagogische ruimte waarin je elkaar ontmoet – van mens tot mens- en waarin je met elkaar de onontbeerlijke competenties, kansen, motivatie en ervaringen, in het spel brengt. Waarin je als pedagoog de jonge ander uitnodigt, bevraagt, aanmoedigt, aanreikt, aanspreekt, weerstand biedt, onderbreekt, vertraagt en voedt en je je op jouw beurt ook laat aanspreken. In een pedagogisch ruimte oriënteert het bemoedigende handelen zich dan ook op het mogelijk maken van wat onderwijspedagoog Biesta (2025) ‘gelijkheid van existentie’ noemt. Gelijkheid in de zin dat iedere mens in het leven gelijkkelijk geroepen wordt om een ‘zelf’ te zijn vanuit de vraag ‘wat doe jij met je leven?’, ongeacht de ongelijkheid in de mix van omstandigheden, ervaringen en aanleg waarmee ieder van ons in het leven te maken hebben. Volwassen opvoeders, onderwijzers, coaches, jeugdwerkers, kunstenaars, bondgenoten dragen er zorg voor dat ieder jong mens de kans heeft om zo aangesproken te worden dat uit zijn of haar unieke mix van omstandigheden, ervaringen en aanleg een ‘zelf’ naar voren kan stappen - een actieve actor, die van zichzelf is en die verantwoordelijkheid kan en wil dragen in het leven. Een zelf dat zich thuis weet in zichzelf, bij anderen en in de wereld.

Literatuur referenties:

- Agirdag, O.(2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. Uitgeverij EPO.
- Allen, K., Kern, M.L., Rozek, C.S., McInerney, D.M., & Slavich, G.M., (2021). Belonging: a review of conceptual issues, an integrative framework, and directions for future research, *Australian Journal of Psychology*, 73(1), p.87-102.
- Amghar, K. (2025). *Maar dat begrijp jij toch niet*. De correspondent.
- Biesta, G.J.J.,(2022). *World-centred education. A view for the present*. Routledge.
- Biesta,G.J.J.,(2025). De mythen van gelijke kansen. Van gelijkheid van prestatie naar gelijkheid van existentie. In: R. van Putten en T van de Zee (Red.). *Onderwijs voorbij de meritocratie. Tegendraadse beschouwingen over prestaties in het onderwijs*. Nijmegen: Radboud University press
- Letschert-Grabbe, B. (2008). *Dennis de schrik van de school*. Van Gorcum.
- Oluo, I. (2020). *So you want to talk about race?* Basic books.
- Simons,M., & Masschelein, J.(2015). *De leerling centraal in het onderwijs? Grenzen van personalisering*. Acco, Uitgeverij.
- Waldinger, R., & Schulz, M., (2023). *The good life and how to live it. Lessons from the world's longest study on happiness*. London: Rider.
-